

Doopsgezinde kerken, ook ‘vermaningen’ genoemd, zijn vaak onopvallend aanwezig in dorpen en steden. In Grijpskerk is dat niet anders. De doopsgezinde vermaning werd hier in 1890 gebouwd achter de pastorie aan de Herestraat en is bereikbaar via een smalle gang. Sinds het begin van de zeventiende eeuw was er onder meer in Visvliet, Den Horn en Pieterzijl sprake geweest van doopsgezinde gemeenten die vaak in particuliere huizen bijeenkwamen. De vermaning in Grijpskerk was de opvolger van de kerk in Pieterzijl. Omdat de dominees liever in het grotere Grijpskerk woonden, werd de kerk uiteindelijk ook hier gevestigd. Onderdelen van de in Pieterzijl afgebroken kerk werden bij de nieuwbouw in Grijpskerk opnieuw gebruikt. In 1984 werd het gebouw overgedragen aan de Stichting Oude Groninger Kerken.

Mennonieten

Doopsgezinden worden naar hun grondlegger Menno Simons ook wel ‘mennonieten’ genoemd. Deze pastoor uit het Friese Witmarsum verliet de katholieke kerk in 1535 uit onvrede over wijdverbreide misstanden. In zijn kritiek ging hij nog verder dan Luther en Calvijn. Geloof was voor Menno een zaak van innerlijke overtuiging, en die moest gebaseerd zijn op een persoonlijke belijdenis en niet op het onderschrijven van een aantal door de kerk vastgestelde regels. Om deze reden waren Menno Simons en zijn volgelingen voorstanders van de volwassendoop, waardoor ze oneerbiedig ook wel ‘dopersen’ werden genoemd. Andere beginselen van de doopsgezinden waren een strikte scheiding tussen kerk en staat en de principiële afwijzing van alle vormen van geweld. Kenmerken van de doopsgezinde kerkdiensten waren prediking in begrijpelijke taal en een sterke nadruk op de ethiek – vandaar dat hun kerken ‘vermaningen’ genoemd worden. De kritische, integere en bescheiden gemeenschap die daaruit ontstond, werd door de gevestigde kerk met argusogen bekeken. Omdat hun kerken niet in het dorpsbeeld mochten opvallen, moesten ze hun toevlucht nemen tot schuilkerken. Als gevolg van de vervolgingen waaraan ze van tijd tot tijd werden blootgesteld, raakten doopsgezinden over de hele wereld verspreid, van Sibirië tot Canada en Paraguay. In Nederland kwam er aan de achterstelling van de doopsgezinden formeel een eind in 1796.

Bouwhistorie

De vermaning van Grijpskerk is een eenvoudige bakstenen zaalkerk met symmetrische gevels. Twee gevelstenen boven de ingang herinneren aan de bouw van de kerk in Pieterzijl en de herbouw in Grijpskerk. Het interieur wordt gedekt door een houten tooggewelf met twee kleurige rozetten. Daglicht valt rijkelijk binnen door grote rondboogvensters. De twee grondtonen – wit voor de muren en bruin voor het meubilair – werden bij de restauratie in 1994 in ere hersteld. Al in 1990 was de kerk met een opbaarruimte geschikt voor uitvaartbijeenkomsten. Voor de achterwand bevindt zich een eikenhouten preekstoel van begin 19^e eeuw. De met vazen versierde ambtsdragersbanken aan weerszijden dateren uit dezelfde tijd. In het midden van het ‘koor’ staat een avondmaalstafel uit 1839. De overige banken langs het middenpad vallen op door hun open ruggenschotten, een eenvoud die de doopsgezinde beginselen weerspiegelt. Pas in de negentiende eeuw werden orgels in doopsgezinde vermaningen algemeen. Het instrument in Grijpskerk, in een neogotische kas, werd gebouwd in 1915 door de firma L. van Dam. Het wordt nog altijd door menskracht aangeblazen. Bij alle eenvoud zijn de twee messing kroonluchters die in 1791 werden gegoten door de Groninger geelgieter C. Lankhorst opvallend zwierig en monumentaal. Deze luchters staan in zekere zin symbool voor de doopsgezinde paradox: juist door hun arbeidsethos en spaarzaamheid wisten sommige mennonieten in de loop van de eeuwen een aanzienlijke rijkdom te vergaren.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

© SOGK 2020, herziene versie